

O DIPLOMĂ DE ÎNNOBILARE ȘI BLAZON DIN ANUL 1578

Dragoș Lucian ȚIGĂU¹

ENNOBLEMENT DIPLOMA AND COAT OF ARMS OF 1578

ABSTRACT

This paper presents a novel document regarding the ennoblement of Martin Toth of Fagaras, on February 10, 1578. The Diploma was written by Stefan Bathori, at the time a Polish king and prince of Transylvania. The document is written on parchment and is in good condition. The royal letter is written in Latin, and the handwriting is neat and legible, with few abbreviations. As a template, a chancery formulary was used.

The Diploma contains legal, honorary and fiscal advantages for the beneficiary and all his heirs of both genders. Martin Toth was taken out from among the ordinary people and raised among the „true nobles” with many privileges. His coat of arms is described in words and also represented in a painted form. Also, beneficiary's house in Fagaras was exempted from any dues, taxes and public duties.

Too little is known about the beneficiary of the Diploma. To date, this letter is the only testimony to the existence of Martin Toth. From the text of the privilege, it can be figured out that he was ennobled at the age of maturity, being noticed after many years in the service of Stefan Báthori. Most likely, Toth stood out during the confrontation between the sovereign and the pretender Gáspár Békés for ruling Transylvania (1572-1575). Sources of the time do not offer other credible details about the life and deeds of Martin Toth. Moreover, the identification of this character is hampered by the concomitant existence of another person bearing the same name and a similar rank.

The Ennoblement Diploma and the coat of arms of 1578 are an important historical testimony, which illustrates by color, symbol and text the personality of the beneficiary, the mechanism of social promotion and the close link between the deeds of arms and the rewards deserved.

Keywords: Fagaras, Middle Ages, Coat of Arms, Nobleman.

Activitatea de publicare a scrisorilor de înnobilare și blazon din Transilvania și Banat a început încă din Secolul Luminilor și s-a transformat într-o ipostază distinctă a cercetării istorice. Eforturile de depistare, repertoriere și editare a surselor heraldice au o tradiție de peste două secole, iar perspectivele acestor preocupări sunt la fel de ample ca și acumulările de până acum. Blazoanele au fost reproduse în repertorii genealogice și heraldice², în diplomatarii³ sau în studii distincte cuprinse în

¹ Profesor, doctor în istorie, Școala Superioară Comercială „Nicolae Kretzulescu”, București; e-mail: dragoslucian68@yahoo.com.

² Kővári László, *Erdély nevezetesebb családai. Czimerekkel és leszármazási táblákkal*, Kolozsvár, 1854; Nagy Iván, *Magyarország családai czimerekkel és nemzedékrendi táblákkal*, Pest: Ráth Mór, 1857-1868 (12 volume și supliment); Constantin Reichenauer von Reichenau, Géza von Csergheő, Oscar von Bárczay, *Der Adel von Siebenbürgen*, Nürnberg, Verlag von Bauer und Rapse, 1898; Kempelen Béla, *Magyar nemes családok*, Budapest, Grill Károly, 1911-1932 (11 volume cu supliment și appendix).

³ Áldásy Antal, Czobor Alfréd, *A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának címereslevelei*, Budapest, Széchenyi, 1902-1942 (8 volume); Sándor Imre, *Czímerlevelek*, Kolozsvár, Genea-

reviste de specialitate⁴. Multe diplome așteaptă însă să fie descoperite și valorificate, pentru a completa istoria familiilor și comunităților din perioadele în care aceste înscrisuri au fost redactate. Prelucrarea digitală și postarea pe platforme electronice de profil facilitează foarte mult cunoașterea, prelucrarea și publicarea diplomelor medievale⁵. Un portal important este „Arhiva medievală a României”, care grupează documente anterioare anului 1600. Această bază de date cuprinde numeroase mărturii inedite referitoare la Cetatea și Țara Făgărașului, una dintre acestea fiind diploma care va fi discutată aici.

La 10 februarie 1578, regele polonez Ștefan Báthori a acordat credinciosului său, Martin Toth din Făgăraș, o scrisoare de înnobilitare cu blazon, care cuprinde și însemnate facilități de ordin fiscal (a se vedea Anexa). Diploma este scrisă pe pergament aflat într-o stare bună de conservare. Modalitatea de pliere a documentului nu afectează lectura textului. Diploma a fost scrisă cu cerneală neagră, pigmentul suferind o ușoară decolorare în timp. Primul rând a fost scris cu cerneală aurie, aceeași culoare fiind utilizată la chenarul blazonului policrom, amplasat în poziția obișnuită pentru asemenea documente, anume în colțul superior stâng. Transcrierea și înțelegerea textului sunt ușurate de câteva elemente importante. Astfel, scrisoarea este redactată în limba latină, iar grafia este îngrijită și lizibilă, cu puține abrevieri. De asemenea, pe măsura parcurgerii conținutului, se constată că a fost utilizat un formular de cancelarie (stilionar)⁶. În legătură cu folosirea limbii latine, se pot evidenția câteva aspecte importante. În primul rând, latina era socotită nu doar o limbă savantă și universală, ci și o modalitate de a sublinia caracterul solemn și festiv al actelor de înnobilitare. Textul latin ilustra mai bine prestigiul social pe care-l obține beneficiarul și poate fi considerat un aspect de ceremonial care proiectează posesorul unui astfel de înscris într-o nouă condiție umană. Pe de altă parte, în cazul actelor privilegiate, utilizarea limbii latine exprimă un evident conservatorism, raportat la limbile germană și maghiară aflate în plină extindere la nivelul administrației ardelenene. Așadar, latina a fost asumată ca un semn distinctiv al condiției nobiliare.

lógiai füzetek, 1910-1912 (2 volume); Costin Feneșan, *Diplome de înnobilitare și blazon din Banat. Secolele XVI-XVII*, Timișoara, Editura de Vest, 2007; Szálkai Tamás, *Armales Transylvanorum. Válogatás az erdélyi fejedelmek címeradómaiból*, Máriabesnyő-Gödöllő, Attraktor Könyvkiadó Kft, 2009; Laurențiu-Ștefan Szemkovics, *Blazoane individualizând familii nobile de origine română din Transilvania (secolele XVI-XIX)*, București, Editura Moroșan, 2014; Szekeres Attila István, *Patrimoniul heraldic al județului Covasna*, Arcuș, Editura Tinta, 2015.

⁴ Turul. *A Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság Közlönye*, Budapest, Turul. Este cea mai importantă publicație de genealogie și heraldică, editată din anul 1883 până în prezent, cu o întrerupere în perioada 1951-1992.

⁵ Un bun exemplu este portalul monasterium.net întreținut de International Centre for Archival Research (ICARUS).

⁶ Cancelarul transilvan Ioan Iacobinus a alcătuit, din rațiuni practice, o colecție de stilionare folosite în epoca sa. Acest repertoriu s-a transformat într-un instrument de lucru foarte util pentru istorici și paleografi. A se vedea *Jacobinus János Erdélyi Kancellár Formuláskönyve (1602)*, ed. Bónis György, Valentiny Antal, Kolozsvár, Minerva Irodalmi És Nyomdai Műintézet R.-T., 1947.

Folosindu-se ca model un formular de cancelarie, în text se pot remarca majoritatea elementelor care alcătuiesc discursul diplomatic medieval.

Introducerea („protocollum”) cuprinde intitulația (numele emitentului, titlurile sale din care decurge dreptul de a emite acte, regiunile stăpânite în mod real sau nominal) și adresa (numele și calitatea beneficiarului).

Emitentul scrisorii privilegiale este Ștefan Báthori de Șimleu, care, în acel moment, era de aproape doi ani regele ales al Poloniei. La învestirea ca suveran polonez, Báthori a preluat și titlul de mare duce al unor teritorii aflate (din 1569) în uniunea statală polono-lituaniană: Lituania, (Bielo)Rusia, Prusia, Mazovia, Samogitia, Kiev, Volînia/Volhynia, Podlachia/Podlasia și Livonia, toate acestea fiind enumerate la începutul diplomei. De asemenea, între 1571 și 1576, Báthori a fost voievod ardelean, demnitate la care a renunțat odată cu suirea pe tronul Poloniei, transferând-o fratelui său, Cristofor. În schimb, Ștefan Báthori și-a arogat titlul superior de principe al Transilvaniei, păstrându-și controlul asupra provinciei prin intermediul unei cancelarii speciale la Cracovia. Aceste schimbări explică influența și puterea suveranului polonez în regiunea pe care o stăpânise odinioară ca voievod.

Despre beneficiarul diplomei, al cărui nume este ortografiat inconstant (Thot, Toth, Tott), se cunosc prea puține detalii. Practic, până în prezent, această scrisoare este unica mărturie despre existența lui Martin Toth. Din textul privilegiului se poate deduce că el a fost înobilat la vârsta maturității, după ce se remarcase un număr apreciabil de ani în serviciul voievodului/regelui Ștefan Báthori, foarte probabil în timpul confruntării dintre suveran și pretendentul Gáspár Békés de Kornyát pentru stăpânirea Transilvaniei (1572-1575). Sursele epocii nu oferă și alte amănunte credibile despre viața și faptele lui Martin Toth de Făgăraș. Mai mult, identificarea acestui personaj este îngreunată de existența concomitentă a unei alte persoane care poartă același nume și un rang similar. Este vorba de pușcașul („pixidarius”) Martin Toth, înobilat de același suveran, tot pentru fapte de arme, la 10 septembrie 1581⁷. Și acest Martin Toth fusese de condiție umilă, un simplu iobag tranzacționat de stăpânii săi, care au contestat pe cale judiciară înobilarea lui (1583-1584)⁸. El a reușit să-și păstreze titlul, figurând în actele anilor 1585-1598 drept „nobilis et agilis”, proprietar de casă la Moacșa, în scaunul secuiesc Kezdi⁹. În aceste condiții, doar cercetările arhivistice mai ample vor putea lumina corespunzător destinul lui Martin Toth din Făgăraș.

În cuprinsul propriu-zis al actului se pot remarca preambulul („arrenga, exordium”), narația („expositio”), decizia („dispositio”) și coroborația („corroboratio”).

⁷ Weress Sándor, *Torda őscaládai*, ed. II, Kolozsvár, Közművelődés Irodalmi és Műnyomdai Részvénytársaság, 1891, p. 31, 132.

⁸ *Székely Oklevéltár*, ed. Szádeczky Lajos, vol. IV (1264-1707), Kolozsvár, Ajtai K. Albert Könyvnyomdája, 1895, p. 81-83, nr. 712-713; vol. V (1296-1603), 1896, p. 134-135, 137-138, nr. 988 și 992.

⁹ Arhivele Naționale ale României, filiala Covasna, *Fond familial Domokos din Cernatul de Jos*, Nr. 2, f. 64 (29 mai 1585); *Colecția arhivelor familiale preluate de la Muzeul Județean Sfântu Gheorghe*, Nr. 3, f. 39-40 (27 septembrie 1590), f. 50-51 (9 februarie 1594) și 56 (17 martie 1598). *Báthory Zsigmond Királyi Könyvei 1582-1602*, ed. Fejér Tamás, Rácz Etelka, Szász Anikó, Kolozsvár, Az Erdélyi Múzeum-Egyesület Kiadása, 2005, p. 437, nr. 1.638 (8 iulie 1591).

Arenga este partea în care sunt exprimate motivele emiterii privilegiului. Din punctul de vedere al diplomatiei, fiecare scrisoare de blazon are propria specificitate, determinată mai întâi de diferitele exprimări ale opiniei și voinței emitentului, care nu pot fi standardizate. Argumentația începe cu idei generale care expun programul moral al suveranului. Sunt menționate datoria și obiceiul conducătorilor de a răsplăti faptele și serviciile deosebite ale supușilor („*egregia praeclaraque facinora*”). De asemenea, se evidențiază că bunăvoința suveranilor stimulează ardoarea și străduința celor care *servesc patria* („*nulla enim re fortes viri magis ad virtutem et ardua quaeque intrepide subeunda excitantur, quam laudis et gloriae stimulis, quo quidem ardore inflammati cum summo capitis ac vitae discrimine de principibus viris deque eorum patria benemereri assidue student*”). Un aspect frapant din acest pasaj este utilizarea termenului de „*patria*” în locul celui de „*regnum*”, sub influența curentului umanist. Această revigorare a unui termen antic exprimă și o nouă percepție asupra corpului politic. Regatul maghiar se destrămase și se afla sub ocupație străină, pe când principatul transilvan și-a păstrat autonomia și libertatea, devenind cadrul propice de afirmare (*patria*) a „*națiunilor*” din cadrul său. Ca urmare, se observă o asumare a acestei transformări inclusiv la nivelul actelor solemne care sunt extrem de conservatoare din punct de vedere lingvistic, stilistic și structural.

Arenga și narațiunea sunt esențiale pentru a se înțelege geneza actului, primul element diplomatic justificând necesitatea, iar al doilea element explicând împreriările emiterii scrisorii regale. Ștefan Báthori arată că dorește să urmeze exemplul altor suverani, anume să recompenseze și să stimuleze calitățile oștenilor săi („*hinc et nos caeterorum regum exempla imitantes nullis non praemiis militares aliisque virtutibus ornatos viros afficere et quosdam veluti stimulos ad maiora in dies audenda eis addere solemus*”). În cazul concret al lui Martin Toth din Făgăraș, recompensa a fost acordată „*din milostivirea deosebită și deplinătatea puterii regale*” („*de speciali nostra gratia et regiae potestatis plenitudine*”), pentru a răsplăti calitățile beneficiarului. Regele îl indică pe Toth ca fiind „*credinciosul nostru ... sincer nouă iubit*” („*fidelis nostri nobilis Martini Tott de Fogaras nobis syncere dilecti*”). Dincolo de formula stereotipă a stăpânului, se poate admite că suveranul l-a cunoscut personal și apreciat pe supusul său. Ștefan Báthori i-a remarcat credința și faptele de arme meritorii, dovedite timp de mulți ani, în cadrul campaniilor militare și diverselor misiuni încredințate („*Quare attentis et consideratis fidelitate et fidelium servitiorum meritis atque aliis etiam multis dignis militari et forti viro facinoribus ... quae ipse ab annis iam compluribus in multis rerum bellicarum occasionibus et variis obsequiorum generibus summo semper studio labore, diligentia et animi sui promptitudine nobis exhibuit et impendit*”). Suveranul recunoștea că toate aceste servicii au fost îndeplinite cu devotament, promptitudine și sârguință, însă totodată el exprima și o condiție admonitoare, în sensul că impunea ca zisele slujbe să fie îndeplinite tot astfel și în viitor („*ac in futurum quoque eadem omnino ratione libentissime se exhibiturum et impensurum promittit*”).

Decizia este elementul cel mai important al documentului, care exprimă voința suveranului de a-și răsplăti supusul. Privilegiul regal cuprinde aspecte de ordin juridic, onorific și fiscal. Cel mai important avantaj este de natură juridică și constă în scoaterea beneficiarului din starea plebee și din condiția nenobilă în care s-a născut

și a trăit („ex plebeio et ignobili statu conditioneque in qua natus est ... eximendum”), el fiind trecut în rândul adevăraților nobili ai Ungariei și Transilvaniei („in coetum et numerum verorum nobilium regni Hungariae et Transsylvaniae annumerandum, aggregandum et ascribendum duximus”). De acest privilegiu s-ar fi bucurat nu doar beneficiarul indicat în mod expres în textul diplomei, ci și toți moștenitorii și coborâtorii săi de ambele sexe („eiusque haeredes et posteritates utriusque sexus universas”). Sintagma „veri nobiles” apare în legislația regatului maghiar începând cu „Decretum unicum” (art. XI) al regelui Ludovic I de Anjou, din 11 decembrie 1351¹⁰. La peste un secol distanță, decretul (art. I) regelui Mathia Corvin din 1 aprilie 1467 stabilește că „prin nobilii țării se înțeleg cei ce au nobilitatea întregă de la regi sau privilegiul unei astfel de nobilități” („Nobiles autem regni intelligantur, qui habent meram nobilitatem a regibus seu privilegium nobilitatis huiusmodi”)¹¹. Statutul de noblețe deplină a fost definit cu claritate și expus pe larg de juristul Ștefan Werbőczy în „Opus Tripartitum” (pars I, tit. I-IX). Astfel, nobilii „adevărați” („veri nobiles”) alcătuiau eșalonul superior al elitei sociale, o categorie care presupunea prerogativele nobilității depline: nu puteau fi arestați fără să fi fost citați sau condamnați prin judecată, nu erau supuși decât principelui legal încoronat, își puteau folosi liber toate drepturile și foloasele, fiind scutiți de servituți și taxe, aveau posibilitatea de a-l înfrunța pe regele care le încalcă libertățile, fără a cădea în vina infidelității¹². Aceste prerogative au fost recunoscute și în legislația ulterioară a principatului transilvan („Approbatæ Constitutiones” – partea III, tit. VI, art. I-VII – adoptate în anul 1653)¹³. Avantajele generale ale nobilității depline sunt expuse și în scrisoarea discutată aici. Diploma precizează că beneficiarul, „sub chipul neștirbitei și adevăratei nobilități”, („sub merae et syncerae nobilitatis”) ..., „să se poată folosi, împărtăși și bucura de toate și de fiecare dintre onorurile, milostivirile, privilegiile, îngăduințele, libertățile, scutițiile, drepturile și înlesnirile de care se folosesc, se împărtășesc și se bucură în orice chip, de drept și potrivit obiceiului, ceilalți nobili adevărați și oameni de arme ai Ungariei și Transilvaniei” („quo eos ab universis et singulis illis honoribus, gratiis, privilegiis, indultis, libertatibus, praerogativis et immunitatibus quibus caeteri veri nobiles et militares homines praedicti regni Hungariae et Transsylvaniae armis utentes de more vel consuetudine utuntur, fruuntur et gaudent, uti, frui et gaudere possint et valeant”).

Al doilea avantaj cuprins în diploma de înnobilitare este unul onorific și a constat în acordarea „cu inimă cumpănită și potrivit cu o anumită bună știință și dărnicie

¹⁰ *Magyar Törvénytár/Codex Juris Hungarici*, ed. Dezső Márkus et alii, vol. 1, Budapest, Franklin-Társulat, 1899, p. 174.

¹¹ *Decreta regni Hungariae. Gesetze und Verordnungen Ungarns*, vol. 2 (1458-1490), ed. Döry Ferenc, Bónis György, Érszegi Géza, Teke Zsuzsanna, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1989, p. 165.

¹² *Opus Tripartitum* (1517), pars I, titulus IX: *De quatuor privilegiatis et precipuis nobilium libertatibus*, în „Magyar Törvénytár/Codex Juris Hungarici”, ed. Dezső M. et alii, vol. 6, Budapest, Franklin-Társulat, 1897, p. 64, 66; a se vedea și Ioan Drăgan, *Nobilimea românească din Transilvania 1440-1514*, București, Editura Enciclopedică, 2000, p. 114-117.

¹³ *Constituțiile Aprobate ale Transilvaniei (1653)*, ed. Liviu Marcu, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1997, p. 107.

regală” („animo deliberato, et ex certa nostra scientia regiaque liberalitate”) a unui blazon care să dovedească adevărata noblețe a lui Martin Toth și a urmașilor săi. Blazonul este cunoscut atât din descrierea făcută în cuprinsul privilegiului, cât și din imaginea realizată cu iscusință de pictor în colțul superior stâng al diplomei („in capite seu principio praesentium literarum nostrarum arte et manu pictoris clarius depicta esse cernuntur”) (Fig. 1). Blazonul se încadrează în modelele heraldice tipice regiunii central-europene. Acesta cuprinde un scut oval¹⁴, cu emailul/fundalul de culoarea albastră a cerului („scutum videlicet triangulare coelestini coloris”). Azuriul are semnificații multiple: noblețe, credință, bune moravuri¹⁵. În câmpul scutului se află un urs brun cu aspect fioros, reprezentat întreg și ridicat pe labele posterioare (rampant), cu laba dreaptă superioară pe mânerul sabiei care tocmai i-a străpuns regiunea toraceului („integer ursus ferum et agreste animalis genus suo naturali colore depictus ense militari oblongo per medium transfixus esse”). În general, ursul este folosit ca mobilă heraldică în Elveția și în spațiul german, simbolizând curajul, forța dar și prevederea¹⁶. Cele mai cunoscute și sugestive exemple sunt blazoanele parlante (Bär=urs) ale capitalelor Berna și Berlin. Imaginea ursului străpuns în piept indică deopotrivă forța, îndrăzneala și priceperea militarilor. Peste scutul heraldic este reprezentat timbrul care reunește coiful, coroana, cimierul și lambrechinii. În cazul de față, scutul este surmontat de un coif militar închis cu vizeta coborâtă¹⁷, peste care s-a așezat o coroană regală deschisă, cu trei fleuroane vizibile, împodobită cu pietre prețioase și perle („supra scutum galea militaris clausa est posita, cui corona regium decus, gemmis et unionibus redimita”). Cimierul sau creștetul heraldic este elementul cel mai de sus al unei steme și reproduce mobila principală a scutului. Aici, cimierul este reprezentat de jumătatea superioară a ursului care apucă sabia ce l-a străpuns („ex qua itidem dimidius ursus priori similis ense militari oblongo eodem uti antea modo transfixus”). Lambrechinii sunt ornamente exterioare scutului heraldic și au forma unor fășii și panglici care pornesc din vârful coifului și cad pe flancurile scutului¹⁸. Cromatica lambrechinelor combină metalele heraldice (aur și argint) cu culorile fundalului și mobilei principale. Astfel, în dreapta compoziției se află lambrechini de argint și azur, iar în stânga lambrechini de aur și brun închis („latera tandem scuti laciniae sive lemnisci diversorum colorum ex utraque parte defluentes inire exornant”).

Diploma evidențiază că aceste însemne nobiliare puteau fi etalate pretutindeni, după obiceiul celorlalți nobili adevărați care poartă blazon: în lupte, în jocurile cu lancea, în turniruri, în dueluri, în confruntări individuale și la toate celelalte îndeletniciri cu arme ale nobililor și oștenilor, precum și pe sigilii, steaguri, cortine,

¹⁴ În textul diplomei scutul este descris ca fiind triunghiular (stereotip preluat din stilionar), dar pictorul a reprezentat un scut oval cu scobituri, foarte asemănător modelului renascentist polonez.

¹⁵ Alphonse-Charles-Albert O'Kelly de Galway, *Dictionnaire archéologique et explicatif de la science du blason: origine des emblèmes et des symboles héraldiques d'après les monuments, les sceaux, les monnaies, les médailles, les traditions, etc.*, vol. 1, Bergerac, Imprimerie Générale du Sud-Ouest, 1901, p. 66.

¹⁶ *Ibidem*, p. 366-367.

¹⁷ *Ibidem*, p. 110-111 (model rezervat celor înnobiți recent).

¹⁸ *Ibidem*, p. 308-310.

inele, covoare, case, morminte și îndeobște pe orice fel de lucruri și bunuri („in praeliis, hastiludiis, torneamentis, duellis, monomachiis ac aliis omnibus exercitiis nobilitaribus et militaribus, necnon sigillis, vexillis, cortinis, annulis, aulaeis, domibus, sepulchris et generaliter quarumlibet rerum et expeditionum generibus”). Așadar, Martin Toth poate fi integrat în rândul micilor nobili armaliști, categorie aflată în plină extindere, care își datorează ascensiunea socială nu pe temeiul stăpânirii unui însemnat patrimoniu funciar, ci pe acela al serviciilor preponderent militare.

Ultima parte a scrisorii de înnobilitare cuprinde avantajele fiscale care le completează pe cele juridice și onorifice. Regele specifică faptul că pentru a-și arăta și mai mult milostivirea și dărnicia („pro ampliori gratia et munificentia”) față de Martin Toth, „am hotărât să eliberăm și să scutim pe vecie, așa după cum eliberăm și scutim prin puterea scrisorii de față, casa sa care se află și este în Transilvania, în târgul nostru Făgăraș și pe strada zisă Varga wca, în vecinătatea caselor chibzuitului Ștefan Szabó, pe de o parte, și cinstitei văduve a răposat înțeleptului Petru Kádár, pe de altă parte, scutind-o de plata tuturor dărilor, taxelor și contribuțiilor noastre, atât cele obișnuite, cât și cele extraordinare, de plata subsidiilor și a veniturilor Cămarii noastre, de îndeplinirea oricăror slujbe civile și datorate de poporul de rând” („totalem et integram domum suam in Transsilvania in oppido nostro Fogaras et platea eiusdem Varga wca vocata vicinitatibusque domorum fidelis nostri circumspecti Stephani Zabo ab una parte vero ex altera honeste mulieris relictæ circumspecti Petri condam Kadar existente habitam ab omni censuum, taxarum et contributionum nostrarum, tam ordinarium, quam extraordinarium, necnon subsidii et lucri Camerae nostrae solutione ac servitorum quorumlibet civilium exhibitione clementer in perpetuum eximendum ac supportandum duximus prout eximimus et supportamus praesentium per vigorem”). Această mențiune evidențiază că beneficiarul era o persoană înstărită care deținea o casă orășenească, cel mai probabil prin cumpărare. De asemenea, supoziția că Martin Toth era destul de avut se confirmă și prin posibilitatea acestuia de a plăti un pictor care să-i illustreze blazonul pe diploma privilegială. Astfel, scrisoarea regală confirmă, o dată în plus, că în perioada principatului autonom înnobilitarea și scutirea de obligațiile fiscale erau legate ori condiționate îndeosebi de serviciile militare remarcabile și mai puțin de stăpânirea unor bunuri imobiliare, mai ales pământuri.

Cuprinsul propriu-zis se încheie cu coroborarea care exprimă modalitatea de întărire a autenticității diplomei privilegiale. Aici s-a utilizat formularea obișnuită în epocă: „spre amintirea și tăria veșnică a acestui lucru am hotărât să dăm și să hărăzim cu milostivire scrisoarea noastră de față, a cărei tărie a fost sporită prin atârnarea sigiliului autentic, amintitului Martin Toth, urmașilor și coborâtorilor săi de ambele sexe” („In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam praesentes literas nostras pendentes et authentici sigilli nostri munimine roboratas memorato Martino Thot suisque haeredibus et posteritatibus utriusque sexus universis dandas duximus et concedendas”).

Protocolul final („eschatocollum”) este foarte scurt, cuprinzând data și locul emiterii scrisorii. Diploma este validată prin semnăturile olografe („manu propria”) ale regelui Ștefan Báthori și cancelarului Wolfgang (Farkas) Kowachozsi, precum și prin sigiliul regal, de tip atârnat, care, din nefericire, astăzi este pierdut.

În lumina celor expuse mai sus, se poate afirma că diploma de înnobilitare cu blazon din 1578 este o mărturie istorică importantă, care ilustrează prin culoare, simbol și text un proces social tipic lumii medievale europene. Scrisoarea descrisă aici reconstituie prin culori vii și expresii elevate mentalitățile veacului al XVI-lea, evocă personalitatea beneficiarului, subliniază mecanismul promovării sociale și legătura strânsă dintre faptele meritorii și recompensele îndrituite. Nu în ultimul rând, diploma privilegială oferă un instantaneu din viața târgului Făgăraș și rămâne o invitație deschisă pentru a se investiga mai amplu existența militarului Martin Toth.

ANEXĂ

10 februarie 1578, Varșovia

Ștefan Báthori, rege al Poloniei și principe la Transilvaniei, îl înnobilează pe oșteanul Martin Toth din Făgăraș, îi acordă blazon nobiliar și scutește de orice dări, taxe și sarcini publice casa acestuia din târgul menționat.

Original păstrat la Serviciul județean Sibiu al Arhivelor Naționale ale României, fond *Capitulul evanghelic C.A. Sibiu*, seria 1: *Acte cu instrumente contemporane de evidență*, nr. 92.

„Nos, Stephanus, Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lytuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Kioviae, Volhiniae, Podlachiae, Livoniae etc. princeps Transsylvaniae etc., memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit universis, quod cum principes atque reges inter alia eximiae singularisque praestantiae monimenta, quibus se suumque nomen perpetuae immortalitati commendarunt, illud inprimis in consuetudine habuerint, ut fidelium suorum egregia praeclaraque facinora atque merita condignis ac debitis praemiis ex liberalitate regia prosequerentur: nulla enim re fortes viri magis ad virtutem et ardua quaeque intrepide subeunda excitantur, quam laudis et gloriae stimulis, quo quidem ardore inflammati cum summo capitis ac vitae discrimine de principibus viris deque eorum patria benemereri assidue student. Hinc et nos caeterorum regum exempla imitantes nullis non praemiis militares aliisque virtutibus ornatos viros afficere et quosdam veluti stimulos ad maiora in dies audenda eis addere solemus. Quare attentis et consideratis fidelitate et fidelium servitiorum meritis atque aliis etiam multis dignis militari et forti viro facinoribus fidelis nostri nobilis Martini Tott de Fogaras, nobis syncere dilecti, quae ipse ab annis iam compluribus in multis rerum bellicarum occasionibus et variis obsequiorum generibus summo semper studio, labore, diligentia et animi sui promptitudine nobis exhibuit et impendit, ac in futurum quoque eadem omnino ratione libentissime se exhibiturum et impensurum promittit, eundem Martinum Thot ex plebeio et ignobili statu conditioneque in qua natus est, eiusque haeredes et posteritates utriusque sexus universas, de speciali nostra gratia et regiae potestatis plenitudine eximendum ac in coetum et numerum verorum nobilium regni Hungariae et Transsylvaniae annumerandum, aggregandum et ascribendum duximus, prout eximimus annumeramusque, aggregamus et ascribimus. Decernentes expresse, ut a

modo deinceps dictus Martinus Thot ipsiusque haeredes et posteritates utriusque sexus universae, pro veris nobilibus habeantur et reputentur, ut autem haec nostra gratia et benignitas regia in omne tempus pateat, haec arma seu nobilitatis insignia: scutum videlicet triangulare coelestini coloris, in quo integer ursus ferum et agreste animalis genus suo naturali colore depictus ense militari oblongo per medium transfixus esse conspicitur. Supra scutum galea militaris clausa est posita, cui corona regium decus, gemmis et unionibus redimita supereminet nostram erga illum gratiam et liberalitatem regiam denotans, ex qua itidem dimidius ursus priori similis ense militari oblongo eodem uti antea modo transfixus clarissime eminere videtur. Latera tandem scuti laciniae sive lemnisci diversorum colorum ex utraque parte defluentes inire exornant, prouti haec omnia in capite seu principio praesentium literarum nostrarum arte et manu pictoris clarius depicta esse cernuntur, animo deliberato, et ex certa nostra scientia regiaque liberalitate eidem Martino Thot ipsiusque haeredibus et posteritatibus utriusque sexus universis, clementer dedimus et contulimus. Annuentes et concedentes ut ipse Martinus Thot haeredesque et posteritates eiusdem utriusque sexus universae, praescripta arma seu nobilitatis insignia, more aliorum verorum regni Hungariae et Transsylvaniae nobilium armis utentium a modo in posterum ubique in praeliis, hastiludiis, torneamentis, duellis, monomachiis ac aliis omnibus exercitiis nobilitaribus et militaribus, necnon sigillis, vexillis, cortinis, annulis, aulaeis, domibus, sepulchris et generaliter quarumlibet rerum et expeditionum generibus, sub merae et syncerae nobilitatis titulo, quo eos ab universis et singulis cuiuscunque status, conditionis, dignitatis et praeeminentiae homines existant insignitos dici, nominari, teneri et reputari volumus, ferre et gestare, omnibusque et singulis illis honoribus, gratiis, privilegiis, indultis, libertatibus, praerogativis et immunitatibus, quibus caeteri veri nobiles et militares homines praedicti regni Hungariae et Transsylvaniae armis utentes de more vel consuetudine utuntur, fruuntur et gaudent, uti, frui et gaudere possint et valeant. Pro ampliori autem erga ipsum Martinum Thot gratia et munificentia declarante totalem et integram domum suam in Transsylvania in oppido nostro Fogaras et platea eiusdem Varga wcza vocata vicinitatibusque domorum fidelis nostri circumscripti Stephani Zabo ab una, parte vero ex altera honestae mulieris relictae circumscripti Petri condam Kadar existente habitam, ab omni censuum, taxarum et contributionum nostrarum, tam ordinariorum, quam extraordinariorum, necnon subsidii et lucri Camerae nostrae solutione ac servitiorum quorumlibet civilium exhibitione clementer in perpetuum eximendas ac supportandas duximus, prout eximimus et supportamus praesentium per vigorem. In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam praesentes literas nostras pendentes et authentici sigilli nostri munimine roboratas memorato Martino Thot suisque haeredibus et posteritatibus utriusque sexus universis dandas duximus et concedendas. Datum in civitate nostra Varsoviensi, decima die mensis Februarii, anno Domini millesimo quingentesimo septuagesimo octavo, regni vero nostri anno secundo.

Stephanus rex
manu propria
Volffgang Kowachoczy
manu propria

Pe verso:

Însemnare cu creionul roșu: „Stefan Bathori erhobt den Martin Tott de Fogarasch in den Adelstand den 10 Febr. 1578”.

Însemnare cu cerneală albastru-violet: „N(ume)ro 92”.

Ștampilă circulară, în tuș violet, cu textul: „B(ar)on Brukenthalisches Museum in Hermannstadt”.

Ștampilă ovală, în tuș negru, cu textul: „HCA (Hermannstädter Capitular-Archiv)”.

Parafă în tuș violet cu textul: „Cap(itular) Archiv Hermannstadt”.



Fig. 1 – Blazonul pictat pe diploma de înnobilitare a lui Martin Toth din Făgăraș (1578)